

Проф. др Љубица Васић

Културни идентитети као инструменти решавања конфликата
Конфликти – како без њих, али и са њима

Апстракт: Мултикултурализам има снагу према мишљењима многих теоретичара да надиће специфичности одређеног националног контекста па као такав модерним друштвима представља цивилизацијски изазов. Антрополози су често заговарали став да се национални идентитет формира кроз културни. С тим у вези, постоје тврђење да ниједна нација током историје није достигла жељени степен националног идентитета, а да на том путу није потврдила свој културни идентитет. На том путу се takoђе указује на битан аспект промишљања о културним вредностима обликованим националним идентитетом. Експлицитно стремљење ка националној димензији поимања свакодневног развоја деловало би деструктивно у поређењу са културом и на крају је уништило. Ту се мултикултурализам јавља као корисно средство које захтева право на различитост које са собом повлачи и низ других права. У политичком и теоријском смислу, једно од тумачења могло би да буде да су културни идентитети, посматрани кроз призму мултикултурализма, реакција на неуспех процеса асимилације код интеграције различитих културних и колективних група на националном државном нивоу. Када дође до конфликта, политика и економија играју велику улогу али решавање конфликата може да укључи друге факторе, као што су међународна тела која своју преговарачку снагу могу условно да црпе управо из теорија и различитих културолошких модула које су временом изнедрила управо културни идентитети.

Кључне речи: културни идентитети, национални идентитети, друштво, конфликти, решавање конфликтака

1. Увод: Мултикултурализам и модерно друштво

Мултикултурализам (Ellman and Feidelson Jr., 1965) је једна од појава која је указала на кризу „пројекта“ модерности. Штавише, основни чиниоци овог пројекта - филозофски, политички и друштвени – упитни су када је реч о тражењу мултикултурног идентитета и то превасходно због укључивања права на различитост. Постављајући модерност у односу према праву на различитост, мултикултурализам превазилази специфичности сваког појединачног националног контекста и свим модерним друштвима пружа јасан цивилизацијски изазов (Васић, 2019)

Према америчком критичару Лајонелу Трилингу (Петровић, 2004), за модерну културу карактеристично је уверење да је примарна функција мишљења ослобађање појединца од „тираније“ сопствене културе. Оно што је Трилинг описао био је феномен чији се корени могу пратити до романтизма и просветитељства. Међутим, у најновијим манифестацијама, оно што је изгледало као реакција на ауторитарност, еволуирало је у сумњу у сваки ауторитет, морални, интелектуални и политички. У том контексту, Трилинг говори о растућем разочарању културе у себе, и о горкој нетрпљивости према цивилизацији. Мултикултурализам је према Трилингу један од оних антикултурних феномена. Међутим, будући да је дегенерисан готово у нешто попут слогана, термин мултикултурализам жели да подстакне низ неспоразума. Пре свега, социолошка чињеница је да је, на пример, Америка

увек била мултикултурално и мултиетничко друштво. Заиста, јединствено је политичко достигнуће наших земаља створити друштво у којем су многе религије, етничке припадности и расне разлике подређене вишем јединству националног идентитета (Васић, 2017). Отуда је термин „melting pot“ традиционална дефиниција Америке.

Проблем настаје када ову прихватљиву визију мултикултуралног друштва замени идеологија мултикултурализма, подижући лествицу спознаје о самој визији мултикултурализма. Овде би могло да се дода да професор са простора бивше Југославије (Хациалић С., 2013) са ЕУ универзитета пише и о идеји мулти-идентитета. У овом случају, политика етничке и расне равноправности урушава постигнуто јединство, што се већ дешавало. Током раних година двадесетог века, талас етничке борбености прелио се широм земље. Теодор Рузвелт је био у праву када је упозорио на готово сигуран начин уништавања нације уколико јој се дозволи да се претвори у мешавину узајамно нетolerантних националности. Основни етос мултикултурализма заснован је на увиду у то да ли све културе подједнако вреде, и зато постоје мишљења да етноцентризам и расизам треба оптужити за све оне који бирају културу, културно наслеђе или морални и друштвени поредак у односу једни на друге. Међутим, да ли све културе подједнако вреде? Тачно је да свако може да поседује добру личност. С друге стране, неки су значајно допринели знању, политици и култури више од других (Паренти, 1993).

Душевни егалитаризам подржава императив мултикултурализма и олакшава објашњење чињенице тренутне академске опседнутости појмом разлике и широко распострањено инсистирање на разликама које нас раздвајају - пре свега расној, класној, сексуалној и етничкој разноликости - мора дати приоритет нашој заједничкој људској природи (Walcott, 1956). Слављење

„различитости“ може да личи на заговарање консензуса и истинског плурализма. Међутим, у стварности се производи орвеловска ситуација у којој „различитост“ заправо значи да су строга интелектуална слобода и толеранција резервисани искључиво за оне који прихватају нечију идеју различитости. Дешава се да се одступање од мултикултурализма кажњава друштвеним изопштавањем, похађањем обавезних часова „подизања свести“ или „суспендовањем“ из друштва, па чак и потпуним одбацивањем.

Као и већина модерне тираније, тиранија политичке коректности слободно користи и злоупотребљава реторику врлине у покушају да обезбеди сагласност и ћутање других мишљења. То је „умеће“ њеног завођења. Циљ није просветљење и убеђивање, већ реакција на критике засноване на предрасудама. Наравно, ово је нешто што нове академске заједнице одбијају да признају. Истина је да ово са чиме се данас суочавамо није ништа мање од уништавања темељне премисе концепције „слободног“ образовања и „слободне“ политичке заједнице. Поштовање рационалности и индивидуалних права, посвећеност идеалима незанимљиве критике и слепила, унапређење у складу са заслугама, а не у складу са сексуалним, расним или етничким пореклом, дакле, ове суштинске идеје представљају чврсте темеље политичких и образовних система на нашим просторима.

Свака расправа о нацији, о етничком и националном идентитету, као и о друштвеним питањима и идентитету уопште, спречава озбиљне терминолошке потешкоће. Дакле, када кренемо у истраживање феномена ових идентитета, уведимо прво два блиска, а опет различита концепта. Прво, појам етнички, који стоји уз етничке групе, етничке заједнице и идентитет етничких група, и друго, појам националности који настаје са нацијом, националном заједницом, национализмом и националним идентитетом. За нашу расправу

важно је уочити разлику између ова два концепта и ентитета (етнички и национални), као и те две заједнице (етничка и национална) и ове две колективности и идентитета (етнички и национални). Нема сумње да су етничке групе такође етничке заједнице (етничка припадност) и етнички идентитети трајно повезани са историјом човечанства: с обзиром на односе међу људима. Налазимо их у свим регионима света и у свим периодима (Jameson, 2005). Мада етничко, према мишљењу професора Хациалића, прераста „наднаравно“ и креће ка „фашистичком шовинизму“ на просторима Балкана, како и наводи у низу својих есеја у САД (Eurasia Review, 2020-2021). Од наше свести о појму историје човечанства, о археолошким налазима и многим писаним документима, укључујући читав историјски развој, свуда се сусрећемо са културном и етничком разноликошћу. Полазимо од теореме да су изворни „протоетници“ и етничке групе и етнички идентитети након њиховог одступања од старијих историјских феномена нације и националних идентитета (Паренти, 1965). Будући да су нације читаве националне заједнице, национални идентитети су стога модерни феномени који се граде у епохи модерног друштва (Дашић, 2003). Ми смо (питање које се поново успоставља у европским земљама) суочени са земљотресом изазваним мигрантском кризом. Од идентитетских покрета који су на снази последњих година, са намером да се утврде ко су „прави“ Аустријанци, Финци, Мађари, па све до Брегзита 2020. године који је полујао саму идеју европске народне заједнице, осетљиво питање припадности заузима пажњу политиколога, социолога, научника из културе и других истраживача. Тако се може рећи да потреба „да се говори о идентитету у оквиру културне политike у складу је са конзервативним, десно оријентисаним европским владама. Критеријуми су језик и књижевност, свест о историји и верској припадности, обичаји, начин

живота, одређени облици познавања духовне историографије, обрасци менталитета и читав свет перцепције људи о себи. Дакле, акценат је на културном наслеђу, а главне димензије српске културе препознају словеначки, византијски и старо-балкански, херојски, просвећено-европски“ (Васић, 2019). Према одређеним спроведеним истраживањима могло би да се каже да би Срби били ближи Грцима. С тим у вези, вера би „играла већу улогу него у другим европским народима, што је производ историјских и политичких прилика у којима је формиран идентитет у односу на освајаче (Османлије, Аустроугари 1867-1918.). Тражење идентитета у религији посебно је проблематично за социологе. Као пример диверзификације у култури, политици и идентитету могли бисмо узети еволуцију језика након распада Југославије. Постоји више језика. Реч је о изградњи идентитета заснованом на културолошким критеријумима. Културно наслеђе је важно јер језик и религија нису довољни за формирање националног идентитета“, о чему су расправљали многи теоретичари (Васић, 2019).

2. Културни идентитет

Кроз културни идентитет управо се ствара и национални идентитет. Заправо, ниједна нација током историје није постигла важан степен националног идентитета, а да није показала, развила и потврдила свој културни идентитет. Указује се на важан аспект размишљања о културним вредностима обликованим националним идентитетом. Инхерентно стремљење ка националној димензији поимања свакодневног развоја деловало би деструктивно у поређењу са културом и на крају је уништило. Симбол незреле или слабе националне свести и идентитета је потреба да се она форсира, по сваку цену (Васић, 2017), почев од митова па све до игнорисања другог и другачијег. Не заборавимо да без интеракције култура не само да не може

напредовати већ временом може да имплодира и то не само у сопственој боли, већ и у боли непосредног окружења (Хациалић С., 2019). Остаје „отворена дилема о међусобним односима који преовладавају теоријским концептом етничког идентитета и званичне статистичке праксе на примерима Србије и Француске. Поштујући важност социо-психолошких корена етничитета, примордијализам даје објашњење постојаности колективних веза. Међутим, оно не одговара на питање зашто је колективни идентитет постао категорија која се мења и зашто се нови колективни идентитети јављају међу биолошки и културолошки различитим групама. Примордијалистичко гледиште, с једне стране, минимализује утицај историјских и друштвених околности које могу истовремено конструисати и деконструисати, односно ојачати и ослабити колективни идентитет, док, с друге стране, наглашава значај биолошког и културног наслеђа“ (Васић, 2019), и наглашава флексибилност етничких граница, али не науштрб другог и другачијег.

Шта нас разликује и, такође, шта је то по чему смо слични, тако значајно, у односу према моћној дијаспори у свету: ирској, грчкој, јапанској, израелској, кинеској, италијанској? Одговор би се могао наћи у њиховим моћним државама, у јасном идентитету матице, у државној политики према дијаспори или у питању перцепције сопствене државе. Тако, дипломатија дијаспоре дефинисана је као заједничка акција која се спроводи, оцртава и подржава енергијом широког спектра миграната који имају утицај на културу, политику и економију других земаља, на начин који ствара заједничку корист за земљу порекла - као и за земљу у којој су основали свој нови дом. У било којој земљи њени људи су витални извор одрживог развоја, без обзира да ли су држављани земље порекла или неке друге државе. Огроман потенцијал који, на пример, Република Србија поседује, некако, парадоксално, подразумева да земља није

у потпуности свесна свог огромног потенцијала. Но, и тај „потенцијал се може реализовати у мимоходу између заједништва интерактивног облика људскости простора и окружења у којем Србија бивствује, а нарочито тамо где се говори и пише истим, заједничким језиком“ (Хациалић, 2019).

Данас, друштвени критичари пажљиво запажају један аспект стварне ортодоксности, истичући да је феминистичка критика објективног сагледавања мушкарца заправо критика науке као сасвим „мушки“ приступа знању. Овај приступ би лако могао довести до одбацивања „мушки“ критеријума за верификацију. Подаци из друштвених наука показују да сукоби који се завршавају директним победама на бојном пољу често негују и продубљују ауторитарност у држави победници и повећавају вероватноћу да се рат понови. Сукоби који се завршавају споразумима у просеку имају трајније и одрживије исходе. Докази говоре у прилог томе да је већа вероватноћа да ће преговарачка снага бити у равнотежи када су мировни процеси репрезентативни и укључују све стране у сукобу. Могло би се узети у обзир као да до таквог исхода може да дође ако се жене нађу за преговарачким столом, када се консултује цивилно друштво и када се мировни процеси институционализују. (Carnegie Endowment for International Peace, 2020)

Може да се каже да се термин „мултикултурализам“ најчешће користи у погледу два значења. Прво значење огледа се у описном и неутралном смислу (сиониму мултикултурализма), када означава чињеницу постојања културно-етничког плурализма унутар националних држава. У ужем смислу, термин представља идеолошко-нормативни и политички одговор на изазов интеграције различитих културно-етничких мањина у националну државу, на начин који подразумева признавање њиховог културног и етничког идентитета. У политичком и теоријском смислу, једно од тумачења могло би

да буде да је мултикултурализам реакција на неуспех асимилационог модела управо у интеграцији различитих културних и колективних група на националном, државном нивоу.

3. Конфликт

У јесен ове године после година бројних сукоба двеју страна, избио је нови рат око Нагорно-Карабаха. Како се Русија усредсредила на протесте у Белорусији, замрзнути сукоб у Украјини и рат у Сирији, Азербејџан је сматрао да велики северни сусед неће бити волјан да интервенише. Ово је било од пресудног значаја за Азербејџан, јер Русија има значајан утицај на Јерменију, а и Русија и Јерменија су чланице Организације уговора о колективној безбедности. Попут свог западног колеге - НАТО, ОДКБ напад на једну државу доживљава као акт агресије на све своје државе чланице. Русија је ускочила у тренутку који је она сматрала најпогоднијим, а да би спречила борбу у близини Степанакерта, желећи да покаже региону и свету да је и даље доминантна сила на Јужном Кавказу. Контролишући Кавказ, Русија контролише енергетске путеве који повезују један од највећих резервоара енергије на свету, Централну Азију на једној и Европу на другој страни. Какав год део Турска узимала у мировној мисији у Нагорно-Карабаху, очигледно је да се након другог рата у Карабаху Турска поново појавила као кључна регионална сила коју треба узети у обзир на Јужном Кавказу (Институт за развој и међународне односе, Загреб, Хрватска, 2020).

Питања услова опстанка становништва, питања имовине, људских права, економског развоја и сва питања која се тичу повратника/велика реинтеграција избеглица, dakле ово су тек нека од питања у Нагорно-Карабаху која подсећају на сличне изазове послератне обнове са којима се суочавају у другим

аналогним контекстима попут послератног „Косова“, као и у Босни и Херцеговини. У оба случаја, међународне организације, невладине организације и билатерални донатори били су активни у послератној обнови и помирењу. Иако су саме себи постављале низ изазова, ове организације стабилизовале су погођене заједнице да би административне структуре државе, признате или не, заживеле. У оба случаја било је потребно административно сложено међународно присуство и прелазна администрација да би се крхки мир на терену претворио у одрживо решење.

3.1. Тражење одрживог решења

Сада када је потписан споразум о прекиду ватре, многи траже поновно укључивање Минске групе у било који наредни преговарачки процес. Ово ће бити неопходан, иако недовољан услов, преманеким мишљењима, за наредне разговоре како би се постигло одрживије решење. Оживљена мултилатерална дипломатија у оквиру Минске групе требало би да буде допуњена подједнаким напорима који се упињу у послератној обнови и изградњи мира. Упркос овим неизвесностима, има мишљења да и Запад и Русија могу много да добију од дубље дипломатске сарадње у Нагорно-Карабаху. Односи Русије са Западом су у сталном паду током последње две деценије. Да би се споразум одржао, према мишљењу поједињих аналитичара требало би омогућити континуирану сарадњу Минске групе и међународних и регионалних организација опремљених да се позабаве ограничењима споразума. Таква сарадња је апсолутно неопходна, али такође би била без преседана. Ако би сарадња заживела, Русија би тек онда могла да стекне кредитibilитет за своју улогу миротворца. Запад би добио стварну шансу за решавање овог сукоба, који би иначе остао средство за ауторитарну консолидацију у региону (Carnegie Endowment for International Peace, 2020)

Ипак, дуготрајне неизвесности и проблеми сукоба су они за које руски и турски представници можда нису најбоље опремљени. Као производ онога што се у основи чини послератном геополитичком погодбом између Турске и Русије, споразум о Нагорно-Карабаху је и организацијски огольен. Улога Организације за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС), те Минске групе, деценијама старог форума за решавање јерменско-азербејџанског сукоба, групе која укључује Сједињене Државе, Француску и Русију, остаје важна. Ова структура је неопходна за изградњу политичког процеса за претварање споразума у трајније решење. Међутим, форма таквог укључивања и даље је неизвесна.

Професор Драган Симеуновић је поводом рата који је букнуо рекао да „су узрок избијања оваквог сукоба територијална и етничка спорења која имају дуге историјске корене а која повремено измичу контроли великих сила у региону“ (Симеуновић, 2021). Такође, Симеуновић сматра да нови суков Јерменије и Азербејџана неће донети коначно разрешење нити оно може бити постигнуто без формирања међународног тела и додаје да „би ту требало да буду укључене све заинтересоване велике силе, као што смо ми видели на недавном примеру „Косова“, или то понекад из различитих разлога изостане“ (Симеуновић, 2021). Са друге стране, професор Сабахудин Хаџалић (2001) сматра да се ради о мношту разлога за наведене сукобе (примером Босне и Херцеговине) и да се не ради о територијалним (мада јесу *de facto*, због реализације онога што следи, али не и *de jure*, према мишљењу Хаџалића): „безвлашће; организована анархија; лаж око угрожености националних интереса; неупитност ставова вође“. Поставља се питање какав би преговарачки положај имала Србија уколико би се нашла у сличној ситуацији. Овакав потенцијални сценарио ставља се на процену експертима,

аналитичарима, стратезима али и званичницима који би сваку своју изјаву о оваквим и сличним питањима требало да дају промишљено, и можда чак учествалије.

4. Закључак

„Раскорак“ у постизању „ефекта“ праведног, одрживог решења последица је склоности да се прихвате споразуми који значајно смањују или укидају директно насиље, али занемарују насиљне структуре које су у самој основи сукоба. Непосредно насиље престаје али се „потребе за друштвеним, економским, верским и културним променама... ретко задовољавају, стварајући раскорак између очекивања од мира и онога што је постигнуто“ (Тепшић и Џуверовић, 2011). Другим речима, раскорак у постизању праведности је разлика између „очекиваног смањења структурног насиља...и стварног исхода“ (Graf, Kramer and Nicolescu, 2007).

У свом раду „Теорија решавања сукоба: Основни концепти и парадигме“, Тепшић и Џуверовић (2011) кажу да један од теоретичара решавања сукоба, Џ. П. Ледерак наводи четири „замке“ које овакви приступи морају избећи да би се сматрали успешним. Ми ћemo се за сада фокусирати на два а то су: диспаритет међузависности и диспаритет праведности. Први се односи на представнике сукобљених страна који учествују у процесима решавања конфликта. Овакви контакти су најчешће хоризонтално друштвено одређени и карактерише их искључивост узимајући у обзир да се војници састају искључиво с војницима, политичари с политичарима, представници невладиног сектора с представницима невладиног сектора. При том занемарују се вертикални друштвени односи као што је контакт политичара и

грађана, војника и представника грађанског друштва. (Тепшић и Џуверовић, 2011).

Главни изазов за решавање конфликтата је примена решења на насиљне и дуготрајне етничке сукобе. Теорије које се баве конфликтима успеле су да прикупе читав низ студија о посредовању, арбитражи, улози преговарања трећих страна у преговорима и решавању проблема. Даље, забележен је стални развој у студијама које се тичу међудржавних конфликтата у међународном систему. Многе студије су се такође бавиле улогом међународног система као страном која управља решавањем конфликтата. Међутим, упркос очигледном порасту насиља изазваног етничким сукобима, друштвене науке су тек недавно озбиљно схватиле проблем решавања сукоба у овој области.

Судско поравњање или арбитража као традиционална средства решавања сукоба производ су поретка који почива на ригидности институција, усталјеним нормама понашања, филозофији моћи, политичким елитама. Насупрот њима, теорија решавања конфликтата је научно утемељена област која настоји да спозна праву природу конфликтата и сукобљених страна, и примени средства решавања сукоба која ће водити конструктивним, општеприхватљивим и одрживим исходима. Диспаритет у постизању праведности је последица склоности да се прихвате споразуми који значајно смањују директно насиље, али занемарују насиљне структуре које су у самој основи сукоба. Непосредно насиље престаје али се „потребе за друштвеним, економским, верским и културним променама ретко задовољавају, стварајући раскорак између очекивања од мира и онога што је постигнуто (Тепшић и Џуверовић, 2011).

Cultural identities as instruments of the resolution of conflict

Conflict – how to live with them, how to live without them as well

Abstract: According to many theorists, multiculturalism has the power, to transcend the specifics of a particular national context and as such poses a civilizational challenge to modern societies. Anthropologists have often advocated the stand that national identity could be formed through cultural identities. In this regard, we stumble across the claims that no nation has historically reached the desired level of national identity without confirming its cultural identity along the way. This path also points to an important aspect of thinking (imagining) about cultural values shaped by national identity. An explicit aspiration towards the national dimension of the notion of everyday development would seem destructive compared to culture, and ultimately it would destroy it. Here, multiculturalism appears as a useful tool that requires the right to diversity, which entails a number of other rights. In political and theoretical terms, one interpretation could lean on the analysis that cultural identities, viewed through the prism of multiculturalism, represent a reaction to the failure of the assimilation process in integrating different cultural and collective groups at the national state level. When it comes to conflict, politics and economics play a big role, but conflict resolution can involve other factors, such as international bodies, which can, conditionally speaking, draw their bargaining power from theories and various cultural modules that have emerged over time as a product of cultural identities.

Key words: cultural identities, national identities, society, conflicts, conflict resolution

Литература:

Ellman, R. and Feidelson C, Jr. (1965); *The Modern Tradition – Backgrounds of Modern Literature*, Oxford University Press, New York, p. (6-14)

Hadžalić, S. (2004) – tekst “Nama je potreban novi rat! (Bosna i Hercegovina post mortem) (Časopis MOST, Mostar, BiH, broj 146 (59), 2002. i knjiga “Organi(zirana)zovana anarhija”, BiH, 2004.g. (55-57)

Hadžalić S. (2013) – tekst “Angažirana umjetnost kao alternativa...”, časopis NOVI PLAMEN, Zagreb, Hrvatska (str.325-326), broj 18-19. <https://sabihadzi.weebly.com/novi-plamen-13122013.html> (pristupljeno 2.2.2021)

Hadžalić, S. (2019) – “A life gives life”, časopis DIOGEN pro kultura magazine - <http://www.diogenpro.com/englishlanguage---solidarity-story.html> - stranica portala unutar magazine (pristupljeno 2.2.2021)

Hadžalić S. (2020-2021) – Niz tekstova o fašističkom šovinizmu u Bosni i Hercegovini, Sloveniji, Hrvatskoj, Srbiji, Crnoj Gori: <https://www.eurasiareview.com/author/sabahudin-hadzialic/> Eurasia Review (SAD) – (pristupljeno 2.2.2021)

Hadžalić S. (2021) – “Virus Balkanicus – Fascist Chauvinism: Montenegro Uber Alles And The Never-Ending Story – Essay” <https://www.eurasiareview.com/05022021-virus-balkanicus-fascist-chauvinism-montenegro-uber-allesand-the-never-ending-story-essay/> (pristupljeno 2.2.2021). Formula unutar teksta je “Pravo jeste odgovornost, odgovornost jeste empatija a empatija jeste jednakopravnost.”

Vasic, Lj. (2017); “Theatrical Response to the Vietnam War – Construction of Masculinity in the Post-Vietnam America” in: *America*, ed. Dragan Boskovic and Marija Lojanica, Filosofsko-umetnicki fakultet, Kragujevac p. 369

Vasić, Lj. (2019), „Kulturno nasleđe Srbije i dijaspora kao elementi diplomacije“ u: Međunarodna politika, Beograd, god. LXX, br. 1175, jul-septembar, 47-57

Parenti, M. (1993); *Land of Idols: Political Mythology in America*, St. Martin's, p. 45

Walcutt, C. (1956); *American Literary Naturalism, a Divided Stream*, University of Minnesota Press, Minneapolis, p. 48-55

Jameson, F. (2005); *Postmodernism or the Cultural Logic of Late Capitalism*, Duke University Press, p. 34

Michael Parenti, *Ethnic and Political Attitudes*, Arno, 1975, (85-97)

DIOGEN pro culture magazine & DIOGEN pro art magazine -ISSN 2296-0929; ISSN 2296-0937
Publisher online and owner, Assoc. Prof. Dr & Dr. Honoris Causa Sabahudin Hadžalić and Peter Tase, MBA
E-mail: contact_editor@diogenpro.com / WWW: <http://www.diogenpro.com/>

Dasic, David (2003), *Diplomatija – Ekonomска, multilateralna i bilateralna*, Univerzitet Braca Karic, Beograd, p. (189-191)

Jameson, Frederick (2005); *Postmodernism or the Cultural Logic of Late Capitalism*, Duke University Press, p.65-70

Lena Petrovic, Literature, Culture, Identity: Introducing XX Century Literary Theory, 2004, (255-270)

Wilfried Graf, Gudrun Kramer and Augustin Nicolescu, "Counselling and training for conflict transformation and peace-building", u: Charles Webel and Johan Galtung (eds.), *Handbook of Peace and Conflict Studies*, Routledge, Oxford, 2007, p. 125

Горан Тешчић и Немања Ђуверовић, Теорије решавања сукоба: основни концепти и парадигме, Fakultet političkih nauka, *Politički identitet Srbije u regionalnom i globalnom kontekstu* (evidencijski broj: 179076), koji finansira Ministarstvo просвете и науке Republike Srbije, 2011, 362, 375-376

Извори са интернета:

<https://carnegieendowment.org/2020/11/24/russia-and-west-still-need-each-other-in-nagorno-karabakh-pub-83295>
<https://irmo.hr/wp-content/uploads/2020/11/IRMO-Brief-11-2020.pdf>
<https://irmo.hr/novosti/the-end-of-the-second-karabakh-war-has-a-lasting-peace-come-to-the-south-caucasus/>
<https://www.alo.rs/vesti/svet/otkrivamo-uzrok-izbijanja-rata-sukob-izmedu-jermenije-i-azerbejdzana-je-izmakao-kontroli/344057/vest>

Текст не представља став институције у којој је аутрока запослена.

04.03.2021.

PR
DIOGEN pro kultura
<http://www.diogenpro.com>